ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Michala Mazance a soudců JUDr. Marie Žiškové a JUDr. Josefa Baxy v právní věci žalobce Ing. M. F., proti žalované České správě sociálního zabezpečení, Křížová 25, 225 08 Praha 5, v řízení o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 23. 9. 2002,

takto:

I. **Rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 23. 9. 2002, se zrušuje pro nezákonnost.**

II. **Věc se vrací žalované k dalšímu řízení.**

III. **Žalobci se nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení.**

IV. **Žalovaná nemá právo na náhradu nákladů řízení.**

Odůvodnění:

Žalobou napadeným rozhodnutím žalovaná zamítla žádost žalobce podle zákona č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního boje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěných do vojenských pracovních táborů a o změně zákona č. 39/2000 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky příslušníkům československých zahraničních armád a spojeneckých armád v letech 1939 až 1945. Rozhodnutí je odůvodněno tím, že žalobce doložil osvědčením, vydaným podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., že je účastníkem národního boje za osvobození v kategorii „politický vězeň“, ale na tuto kategorii se zákon č. 261/2001 Sb. nevztahuje.

Proti rozhodnutí žalované podal žalobce podle procesních předpisů účinných do konce roku 2002 opravný prostředek, který byl předložen Vrchnímu soudu v Olomouci v listopadu 2002; po provedení přípravných úkonů však již tento soud o věci samé do konce roku 2002 nerozhodl. Podle přechodných ustanovení k reformě správního soudnictví byla věc předána Nejvyššímu správnímu soudu k dokončení řízení (§ 129 odst. 2 a § 132 soudního řádu správního). Nejvyšší správní

soud proto poté v řízení pokračoval, jako by byla podána žaloba proti správnímu rozhodnutí, a protože žádný z účastníků netrval na osobní účasti na jednání soudu, rozhodl o věci bez toho, aby jej nařizoval (§ 51 odst. 1 s. ř. s.).

Žalobce v opravném prostředku namítl, že v jeho případě už při sepisování žádosti došlo k pochybení a v důsledku toho k nesprávném rozhodnutí. Má za to, že jeho žádost bylo třeba posoudit podle ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb. (ukrývání se z rasových důvodů). Po skutkové stránce uvedl, že jeho rodiče (a prarodiče) byli za svou odbojovou činnost proti Říši v únoru 1943 zatčeni a odsouzeni k mnohaletému vězení. Žalobce, jemuž v té době bylo pět let, a jeho dvanáctiletého bratra se bezprostředně po zatčení rodičů ujali manželé K. a ti oba chlapce až do skončení války u sebe ukrývali v obci H. a tím je zachránili před internací. Popsal, že při příchodech Němců do vesnice oba chlapci utíkali do lesů, kde se skrývali do doby než nebezpečí pominulo, občas tam i přespávali. K tomu připojil také prohlášení V. L. (dcery manželů K.). O osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. žalobce požádal v roce 2001, a to na doporučení pracovnice okresní správy ČSSZ. Osvědčení mu bylo vystaveno v červnu 2002, avšak na kategorii „politického vězně“. Žalobce má toto osvědčení za nesprávné. Žalobce dodal, že ani on sám, ani nikdo z rodiny nebyl odškodněn podle zákona č. 217/1994 Sb. V dodatku k opravnému prostředku došlém 13. 11. 2002 rozvedl skutková tvrzení ohledně předválečné situace v B., kde žil, šikanování českých rodin v S. a jejich postih po obsazení pohraničí. Vyjádřil názor, že postih celé rodiny (rodiče, prarodiče, teta) byl výrazem rasového postihu Čechů; uvedl, že pojem rasového útisku by neměl být vztažen jen na perzekuci Židů, jak je obecně chápán, ale také na případy, které jsou podobné jeho příběhu. V dalším podání vůči Nejvyššímu správnímu soudu ze dne 24. 6. 2003 žalobce vyjádřil názor, že současná generace úředníků již nemá přesné povědomí o útisku Čechů v S.. Žalobce argumentoval tím, že odbojovou činností byl také odpor proti vysídlování, poněmčování a likvidování Čechů. Právě v těchto případech šlo o rasový útisk a pro odpor proti němu byli také rodiče i prarodiče žalobce odsouzeni a žalobce byl ukrýván proto, aby ze stejných důvodů nebyl sám postižen.

O věci soud uvážil:

Zákon č. 261/2001 Sb. je jedním z právních předpisů, jímž český stát napravuje některé křivdy způsobené nacistickým a komunistickým režimem v minulosti; jednotlivé zákony z této skupiny zakládají právní nároky na vyplacení jednorázových částek (v dalším textu „odškodnění“) různým skupinám (např. zákon č. 217/1994 Sb. československým politickým vězňům z období let 1939 až 1945 a pozůstalým po nich, zákon č. 39/2000 Sb. válečným veteránům, zákon č. 172/2002 Sb. osobám odvlečeným po válce do SSSR a táborů v jiných státech atd.). Jednotlivé zákony stanovily okruh oprávněných osob se značnými odchylkami; to byla otázka věcného či politického řešení, teprve v druhé řadě otázka právní a legislativní.

Podmínky vzniku nároků podle těchto zákonů jsou zpravidla vázány na poválečný zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Jednotlivé skupiny

účastníků národního boje za osvobození byly odškodněny jednotlivými zákony shora zmíněnými. V zásadě lze říci, že zákon č. 217/1994 Sb. dopadal na československé politické vězně [§ 1 odst. 1, bod 1. písm. g) zákona č. 255/1946 Sb.], zákon č. 39/2000 Sb. na příslušníky československé armády v zahraničí a příslušníky spojeneckých armád [§ 1 odst. 1, bod 1. písm. a) a b) zákona č. 255/1946 Sb.], a zákon č. 261/2001 Sb. na příslušníky československé armády na Slovensku, československé partyzány, účastníky domácího hnutí, účastníky povstání v květnu 1945 [§ 1 odst. 1, bod 1. písm. c) až f) zákona č. 255/1946 Sb.], politické vězně po roce 1948, a – což je pro rozsuzovanou věc podstatné – na samostatně vymezenou skupinu osob, z rasových nebo náboženských důvodů „soustředěných do vojenských pracovních táborů“ nebo osob z týchž důvodů se ukrývajících; výjimečným předpisem popisované skupiny zákonů je zákon č. 172/2002 Sb., který zakládá nárok na odškodnění osobám, odvlečeným do SSSR nebo sovětských pracovních táborů; konečně je tu skupina osob nuceně nasazených, kde odškodnění bylo řešeno cestou mezinárodního práva.

Pro rozsuzovanou věc má význam zvláštní vztah mezi zákonem č. 217/1994 Sb. a zákonem č. 261/2001 Sb. u kategorie „československých politických vězňů“, protože za určitých specifických okolností může vzniknout nárok podle obou těchto předpisů (proto také zákon č. 261/2001 Sb. vyloučil z nároku ty, jimž bylo odškodnění již poskytnuto podle zákona č. 217/1994 Sb. Vymezení kategorie „československého politického vězně“ podle zákona č. 255/1946 Sb. (jeho § 2 odst. 1 bod 5.) zahrnulo nejen osoby „vězněné“ nebo „internované“, ale také osoby „jinak“ omezené na osobní svobodě. Nárok na odškodnění se ale podle zákona č. 217/1994 Sb. odvíjel od doby „věznění nebo internace“. To ve svých důsledcích znamenalo, že osoby „jinak omezené“ na osobní svobodě (např. tím, že se skrývaly nebo byly podle branných předpisů – především Slovenského štátu - soustředěny do vojenských pracovních táborů, což fakticky, ale nikoli právně bylo možno postavit na roveň internaci) se vymykaly dosahu zákona č. 217/1994 Sb., ačkoli i jim bylo nebo mohlo být vystaveno osvědčení na kategorii „politický vězeň“, protože podmínky zákona č. 255/1946 Sb. splňovaly.

Zákonnou tvrdost, která tím vznikala (a také nejednost praxe, která zpočátku těmto osobám odškodnění nepřiznávala pro nesplnění zákonných podmínek „věznění nebo internace“, ale v některých případech v pozdějších letech již odškodnění bylo přiznáno), odstranil zákonodárce tím, že tuto kategorii osob (vojenské pracovní tábory a osoby skrývající se) zařadil do samostatné skupiny pozdějšího zákona (§ 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb.), která není definována zákonným odkazem, ale vymezenými skutkovými znaky. Tak se stalo, že i u osob se statusem „československého politického vězně“ nelze vyloučit vznik nároku na odškodnění podle zákona č. 261/2001 Sb., protože zákon – který pracuje s enumerativním výčtem oprávněných osob – skupinu uvedenou v § 1 odst. 3 výslovně odkazem na zákon č. 255/1946 Sb. nedefinuje.

Potud nemá žalovaná pravdu, uvádí-li, že zákon č. 261/2001 Sb. se na osoby se statusem československého politického vězně nevztahuje. U skupiny osob

vymezených v ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 nezáleží jak uvedeno na právním statusu, ale na splnění skutkových okolností.

Pokud tedy žalovaná opřela zamítavý výrok o vadný právní názor, pochybila v užití hmotného práva a její rozhodnutí není zákonné. Proto také soud napadené rozhodnutí pro nezákonnost zrušil (§ 78 odst. 1 soudního řádu správního). V dalším řízení proto žalovaná vyjde z toho, že osoba se statusem československého politického vězně není *eo ipso* vyloučena z nároku podle zákona č. 261/2001 Sb.

K věci je ovšem třeba ještě dodat: žalobce požádal na formuláři o přiznání odškodnění jako účastník domácího hnutí [tedy ve statusové kategorii § 1 odst. 1 bod 1. písm. e) zákona č. 255/1946 Sb.], a shodně v části „A“ formuláře tento údaj vyplnil (a nevyplnil údaj pod bodem „j“, který vymezuje osoby „skrývající se“). Teprve z opravného prostředku a z příloh, které k němu žalobce postupně dodal, vyplynulo, že skutkový základ celé věci je jiný a vyžaduje zásadní doplnění dokazování. Nedostatečné zjištění skutečného stavu věci (a tedy vady řízení) však žalované nelze vytýkat, protože žalobce v průběhu správního řízení nepřednesl rozhodující skutková tvrzení a ani k nim nenabídl důkazy. Pokud tak učinil teprve v řízení soudním, nejde o nedostatek, který by bylo lze vytýkat správnímu orgánu.

Na závěr soud poznamenává, že závěr žalované, vyjádřený ve stanovisku k žalobě, že totiž žalobcovo ukrývání se nebylo způsobeno rasovou nebo náboženskou perzekucí, ale odbojovou činností a následným uvězněním jeho rodičů, je předčasný, protože důkazně nepodložený. K tomu, aby v dalším řízení tyto otázky žalovaná objasnila a právně je hodnotila, bude v dalším řízení třeba soustředit důkazy přinejmenším ke zjištění, za jakou činnost byli odsouzeni žalobcovi rodiče, co hrozilo žalobcovi a jeho bratru, pokud by nebyli ukrýváni v jiné rodině (např. ve srovnání s podobnou situací dětí německých), a zda tato hrozba byla nebo nebyla hrozbou rasové či náboženské (nebo jiné, např. národnostní) perzekuce. Teprve poté může žalovaná dospět k závěru, zda jsou nebo nejsou splněny podmínky vzniku nároku podle § 1 odst. 3 zákona č. 261/2001 Sb.

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení (§ 60 a 61 s. ř. s.) vyšel soud z toho, že žalobce měl ve věci úspěch, má proto právo na náhradu nákladů řízení, ale podle obsahu spisu mu náklady nevzešly a ani jejich úhradu nepožadoval; proto soud vyslovil, že žalobci se právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává. Žalované, která v řízení úspěch neměla, podle zákona právo na náhradu nákladů řízení nemá a soud tuto skutečnost výrokem deklaroval.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně 3. září 2003

JUDr. Michal Mazanec
předseda senátu